

KABÁN ANNAMÁRIA
**„Mikor lángolóbb
 színe gyúl a szómnak”**

Reményik Sándor három verséről

Reményik Sándor életét állandó szorongások és lelki válságok kísérték, amelyek rányomták bélyegüket alkotásaira. Éppen ezért figyelemreméltóak azok a versei, amelyekben – még ha átmenetileg is – sikerült önmagára találnia.

Kelj fel és járj című versciklusa az 1935-ben napvilágot látott *Romon virág* című kötetében jelent meg. A ciklusba olyan 1933 és 1935 között keletkezett verseit válogatta, amelyek az önvizsgálatról, a megújult élet örömeiről, a szeretetről és a visszatért munkakedvről vallanak.

A versciklus címe és a ciklus címadó verse Jézus szavait idézi, aki a béna ember bűneit megbocsátva e szavakkal gyógyítja meg őt: „Kelj fel és járj” (Mt 9,5).

A címadó vers 1934 októberében született. Párhuzamra és ellentétre épül. Soraiban a múlt és a jelen, az „akkor” és a „most”, a gyermekkori emlék és a diakonisszák között lábadozó beteg pillanatnyi helyzete villan egybe:

*Akkor Apám állt a hátam megett,
 S csalogatott tárt karokkal Anyám:
 Hol távolodott, hol közeledett.*

[...]

*Két „testvér” fogja most a karomat –
 És néha elengednek kedvesen:
 Lássuk, a lábadozó hogy halad.*

A verset soralapú negatív aranymetszés tagolja 12/19 arányban.¹ A beteg pillanatnyi állapotára és segítőire a metszet körüli sorok irányítják a figyelmet:

Lássuk, a lábadozó hogy halad.

Vigyázza védik lépteimet ők – –

A párhuzamot a lírai én élethelyzetére is pontosan utaló hasonlat erősíti:

*Imbolygok át a kórházi szobán,
 Az élet delelőjén messze túl –
 Imbolygok, mint az élet hajnalán.*

Az újra járni tanuló beteg egész nemzete szeretetéből és újabb verseket sürgető várakozásából merít biztatást:

*De érzem, ahol magyar csak lakik,
 Figyelik léptem szerető szemek,
 S vágyva várnak még tőlem valamit.
 A magyar Akarat járni tanít.*

Ez a figyelem a gyermeki nekifeszüléshez hasonló dacos cselekvésvágygyal tölti el. Így próbál új lendületet venni, az élet mélypontjáról a magasba lendülni – önmaga erejéből. Hogy aztán a záró szakaszban, amely a három- és négysoros szakaszokat követően hatsorosra duzzad, a bölcs ember biztos tudatával hirdesse: az isteni kegyelem, a megváltó szeretet teszi őt képessé a változásra, hiszen az Úr nemcsak a bénához, hanem őhozzá is szól:

*Nem, nem egyedül, szíveken is túl
 Egy nagy Szív szól: én megmentettelek,
 Most többé ne sírj és ne lamentálj,
 Vedd bűneid s bánatod nyoszolyáját,
 Aztán hajítsd magadtól messzire:
 Kelj fel és járj!*

A versciklus első darabja *A vakond napba néz* címmel valamivel később, 1935. november 10-én, hallottak napja körül született. A felszín alatti sötétből a napfényre jutott vakond csodájával a lírai én megújult életét példázza. A költemény a makrokompozíció és a mikrokompozíció szintjén is ismétlések és ellentétek sorára épül. Euforikus életöröm és lemondó szomorúság váltogatja benne egymást, hogy aztán egy boldog életeveőben záruljon. A strófaalapú pozitív aranymetszéssel 7/5 arányban tagolt költemény nagyobbik része másodrendű negatív aranymetszéssel 3/4 arányban tagolódik. Ennek megfelelően a vers első három szakasza egy megszemélyesített kis lényre, a földből a Napra kibújt vakondra irányítja az olvasó figyelmét. A kezdő sorokból felfokozott életöröm árad. A középfok jelével ellátott melléknevek érzékeltetik a természetnek a szokásosnál erősebb színeit, miközben a színek között a fájdalom muzsikává szelídül:

Reményik Sándor születésének 125. évfordulójára

¹ Az aranymetszésről I. Mózes Huba: *Aranymetszés*. In: Szathmári István szerk.: *Alakzatlexikon. A retorikai és stílusztikai alakzatok kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó, 2008, 126–127.

*Kékebb az ég és aranyabb a lomb –
A fájdalom se fáj, csak halkan zsong –
A süket földből kibújt egy vakond.*

*Csodálkozott, hogy napba nézhetett –
A napba nézett s beleszeretett –
És szárnya nőtt és fölemelkedett.*

Az euforikus öröm melankolikus, lemondó vallomásba vált át, midőn eltávozott szeretteit idézi, akik már nem lehetnek részesei a történesnek:

*De azoknak, kik lent nyugosznak mélyen,
Vagy fent szikráznak, fent a fényes égen:
A csodát, mely a vakonddal esett,
Már nem mondhatom meg.*

A következő négy versszak a figyelmet a lírai én megújuló életére irányítja, amelyben a lemondás megnyugtató felismeréssé nemesül, hiszen a feltételes módú igék az eltávozottak együttrezdülésének lehetőségét sejtetik:

*Pedig, ó, hogy örülnének velem!
Mily ölelőn, milyen melegen
Simogatnák megújult életem!*

A „simogatnák” egyszerre vonatkozik a kis vakondra és a vele azonosuló lírai én életére. A megszemélyesített lény, amelynek a napfény hatására szárnya nő és fölemelkedik, valójában tehát a lírai én megújuló életét jeleníti meg.

Ismétlődő mondatszerkezet, anaforaként és epiforaként, vegyes ismétlésként visszatérő szavak nyomtatékosítják a lírai én bűnökről szóló vallomását. A költemény azután a múltbeli bűnökkel a jelenben bekövetkezett gyógyulás csodáját állítja szembe:

*Gyötörtem bánattal az életük,
Gyötörtem bűnökkel az életük,
S most – gyógyultan – nem lehetek velük!*

Az elsőfokú pozitív aranymetszés szintjén, a hetedik versszakban ismét váltás következik. A feltételes módú igék hirtelen kijelentő módúvá alakulnak, jelezve, hogy az eltávozottaknak az övével együttrezdülő öröme nemcsak lehetőség, hanem immár megnyugtató bizonyosság. És ez a vers nagyobbik részének határán egyfajta lezárásként működik:

*Tudom: örülnek, hogy én örülök,
Hogy nélkülük is, mégis örülök –
Az ő szerelmük tiszta és örök.*

Az aranymetszéssel osztott verségész kisebbik részét alkotó következő öt versszak másodrendű negatív aranymetszéssel 2/3 arányban tagolódik tovább. A nyolcadik versszak, azaz ennek a résznek az első verszaka újból a lírai én megújult életének örömét hirdeti, az örömet azonban az eltávozott szerettek emléke teszi visszafogottabbá:

*Mikor ujjonganék
Visszanyert életemért hangosan,
Mikor lángolóbb színe gyúl a szómnak:
Egyszerre csak elszégyellem magam.
Úgy érzem, a halottak hangfogóznak,
Magamba térítnek, belém fogóznak:
Hogy valahogy el ne bízam magam.*

A következő versszak szinte szó szerint ismétli az előző, nagyobbik rész harmadik versszakát:

*De aztán ismét nyugosznak ők mélyen,
Vagy tündökölnék fent a fényes égen,
S a csodát, mely a vakonddal esett,
Nekik mégsem,
Mégsem mondhattam meg.*

Érdeemes a megismételt részben bekövetkező változásokra is figyelni. Az újonnan betoldott és anadiplozisként ismétlődő szó: „nekik mégsem, mégsem”, valamint az ige múlt ideje – „mondhattam meg” – nyomtatékosító szerepet tölt be: a lemondás és a bele-törődés véglegességét hangsúlyozza. Innen ível aztán a vers a kisebbik rész három szakaszból álló második egységében mind magasabbra. Immár az élők felé fordulva a „nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek” gesztusával zengi egyre magabiztosabban a boldog életevoét:

*Annak mondom hát, ki itt maradt még:
Aranyabb a lomb és kékebb az ég –
És ezerjófű a testvériség.*

*És százszor édes érzés: élni, élni,
Szeretni, munkálkodni és remélni:
Vakond-lét helyett sas-életet élni.*

Az euforikus életszemléletet sugárzó versnyitó sor ismétlődik itt fordított szórendben, majd a vers második sorára – „A fájdalom se fáj, csak halkán zsong” – utal vissza a következő megfogalmazás – „És ezerjófű a testvériség” –, amely a bánatban és fájdalomban együttrezdülő közösség gyógyító erejébe vetett hitet sugallja. Főnévi igenevek halmozása – „élni, élni”, „szeretni”, „munkálkodni”, „remélni” – érzékelteti a megújult élet valóságát, amely a földalatti lét helyett immár a sas szárnyaló magasságába képes emelkedni.

A verszáró szakaszban a lírai én – anaforikusan ismétlődő mondattal, felszólító módú igék halmozásával nyomatékosítva a megszólítást – élő közösségéhez fordul, együttrezdülésért folyamodik:

*Ki itt van még, ó, örüljön velem,
Ki itt van még, ó, maradjon velem,
Szeresse megújuló életem,
Helyettük is,
Helyettük is –*

A költőnek szüksége van közössége bátorító szeretetére, hogy az eltávozottak emlékét közösségével együtt – új életre kelve – ő maga is híven ápolhassa:

*Mint ahogy én
Élő szíveken át
Most a porladókat is szeretem.*

A ciklus *Hála* című darabja 1933 márciusában született. Szakozatlan, harminchét soros vers. A lírai én felfokozott életigenlését sugárzó első négy sorának ismétlődése tagolja két egyenlőtlen részre, a szimmetria helyett inkább az aranymetszés irányába tolva el a verskompozíciót. A soralapú pozitív aranymetszés 23/14 arányban osztaná, az ismétlődő sorok pedig 22/15 arányban tagolják a költeményt.

Íme, az ismétlődő sorok:

*Szívfájdító tavasz.
És olyan jó,
És olyan jó,
És mégis olyan jó.*

Az első huszonkét sor a természet tavaszi ébredésének impresszionista látványát idézi, amelyben színek, hangok elevenednek meg:

*Most alkonyul.
A fák
Finom kis seprő-ágaikkal
Csodás színekbe mártva állanak
Nagy mozdulatlanul.
Rügy ring az ágon,
Ütemre ring
Hintáz az ág vele, [...]*

A második rész a lírai én életmegújulásának örömét hirdeti:

*Mert látó lettem újra.
Mert halló lettem újra.
Mert bár halottaimat hantolom:
Húsvét felé megyek.
Húsvét felé megyek.*

A megújult élet örömét a szinte szó szerint ismétlődő sorok nyomatékosítják.

A vers első és második részét a pattanó kis rügy és a hálatelt szív hasonlata fogja egybe, amely szintén szó szerint ismétlődő sorokat tartalmaz. Íme, az első rész hasonlata:

*Mint duzzadt, hálatelt kis szív, olyan.
Ha pattan
Ez az egyetlen kis rügy az ágon:
Talán elárad az egész világon.*

És íme, a verszárlat hasonlata, amely immár fordított rendben utal vissza az elsőre:

*Mint zengő szél az ágon a rügyet:
A hála emeli,
Felemeli duzzadó szívemet.
Ha pattan
Ez az egyetlen kis rügy az ágon:
Talán elárad az egész világon.*

A vers első, nagyobbik részének másodfokú negatív aranymetszése 9/14 és a második, a kisebbik rész másodfokú pozitív aranymetszése 9/5 arányú tagolással a „Rügy ring az ágon” és a „Mint zengő szél az ágon a rügyet” sort emeli ki. Párhuzamuk érzékelteti, hogy Reményik Sándor műhelyében – amint azt az előző elemzések is tanúsítják – nem a képek, hanem a retorikai alakzatok szövegformáló szerepe az elsődleges.